

Պտղի սեռի խտրական ընտրության դեմ պայքար
“Combating Gender-Biased Sex Selection in Armenia”

Համառոտագիր Policy Brief

Ծրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից
This project is funded by
the EUROPEAN UNION

Մարդկային զարգացման
միջազգային կենտրոն
International Center for
Human Development

Կրոնական կազմակերպությունների դերը երեխայի սեռի խտրական ընտրության դեմ պայքարում

Համառոտագիր

Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոն

Ավանդական դեր, նոր կարիքներ

Մարդկային կյանքը արժեքավոր է և իմաստավոր է գործում կրոնական կազմակերպությունները ռազմավարական դերակատարում ունեն, որն առավել կարևորվում է ընտանիքի, ծնելիության, առողջության, բռնության և համայնքային խնդիրների համատեքստում, ինչպես նաև բնակչության և զարգացման ժամանակակից մարտահրավերներին ընդառաջ: Պտղի սեռի խտրական ընտրության մարտահրավերին հաջողությամբ դիմակայելու երաշխիքներից կարևորագույնը համայնքում հանրային կարծիք ձևավորող առաջնորդների, այդ թվում կրոնական կազմակերպությունների, ռազմավարական համագործակցությունն է: Փոխկապակցվածության ներկա պայմաններում հրամայական է դառնում կրոնական և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների (ԹՀԿ), կառավարության և զարգացման միջազգային գործընկերների ջանքերի համատեղումը: Սոցիալական ցանկալի փոփոխությունների հասնելու համար նրանք պետք է ձգտեն փոխգործակցել, և միայն համատեղ ջանքերի արդյունքում հնարավոր կլինի հայաստանյան հասարակությունում, համայնքներում և ընտանիքներում գենդերային հավասարակշռություն ապահովել վերարտադրողական որոշումներ կայացնելիս: Նման համագործակցություն կարող է ձևավորվել այն արժեքների, ավանդույթների ու հավատամքի հիման վրա, որոնք ընկած են նաև մի շարք հիմնարար իրավունքների հիմքում: Այն կարող է խարսխվել նաև մարդու արժանապատվության և մարդու իրավունքների համընդհանուր տեսլականի վրա: Կանանց նկատմամբ բռնությունը, ներառյալ դրա վատագույն դրսևորումը՝ աղջիկ երեխայի մանկասպանությունը, մարդու արժանապատվության, հետևաբար մարդու իրավունքների խախտում է:

Հայաստանյան կրոնական կազմակերպություններն առանցքային դեր են ունեցել պտղի սեռի ընտրության խնդրի շուրջ լուրջ լուրջ խախտելու և տաքումները շրջանցելու գործում: Հայաստանում կրոնական կազմակերպություններն այսօր էլ շարունակում են ծառայել որպես համայնքային կենտրոններ, որոնք հանրային հարգանք վայելող ինստիտուտներ են և ընտրված քաղաքական առաջնորդների և քաղաքականություն մշակողների հետ միասին դասվում են առաջնորդների շարքում: Նրանք ջատագով են մարդակենտրոն ոլորտային քաղաքականությունների մշակման, և այդ իսկ պատճառով կրոնական առաջնորդները և կրոնական կազմակերպությունները պետք է դիտարկվեն ոչ թե որպես խնդրահարույց դերակատարներ, այլ խնդրի լուծման շահագրգիռ կողմ: Նրանց դերն առանցքային է համայնքային նորմերի վրա ազդելու առումով, ինչպես նաև պտղի սեռի խտրական ընտրության պատճառների և հետևանքների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածության մակարդակը բարձրացնելու և այնպիսի միջավայր ստեղծելու հարցում, որը կնպաստի գենդերային հավասարակշռված վերարտադրողականության և ընդհանրապես խտրականությունից զերծ մշակույթ ձևավորելուն: - Բացի ծառայությունների մատուցման միջոցով կանանց դեմ բռնության արձագանքելու դերակատարումից, կրոնական կազմակերպություններին անհրաժեշտ է աջակցել, որպեսզի նրանք կարողանան ամբողջությամբ օգտվել իրենց յուրահատուկ կարգավիճակից՝ որպես ազդեցիկ դերակատարներ, որոնք կարող են կանխել բռնությունը և մասնավորապես պտղի սեռի խտրական ընտրությունը: Վիրտուալ կամ իրական ապահով տարածքի կարիք կա, որտեղ հնարավոր կլինի անարգելք քննարկել այնպիսի բարդ և զգայուն խնդիրներ, ինչպիսիք են տղայի նախապատվությունը և վերարտադրողական որոշումները: Տիրապետելով համապատասխան կարողությունների՝ կրոնական կազմակերպությունները կարող են նման իրական սոցիալական և հոգևոր տարածքներ առաջարկել ընտանիքներին, կանանց ու տղամարդկանց:

Կառավարության, քաղաքացիական հասարակության և զարգացման միջազգային համայնքի առանցքային դերակատարները այս ամենը գիտակցելով պետք է արձագանքեն կրոնական կազմակերպությունների բարձրաձայնած կրթական և կարողությունների զարգացման կարիքներին, այդ թվում՝ աջակցեն փաստերի, վիճակագրության և հետազոտությունների արդյունքների վրա հիմնված ընդհանուր մոտեցումներ ձևավորելու համար անհրաժեշտ կարողությունների զարգացմանը: Կրոնական կազմակերպությունները կարիք ունեն նաև կարողությունների, որոնք հնարավորություն կընձեռեն տարբեր իրավիճակներում բացահայտել պտղի սեռի խտրական ընտրության պատճառները, հետևանքներն ու խնդիրներն ընդհանրապես, ինչպես նաև փոխանցել ձևավորված գիտելիքն ու

Երևան 0001
ՄայրաՆուվա 19
Հեռ.՝ +374 10 582638
Ֆաքս՝ +374 10 527082

mail@ichd.org
www.ichd.org

պրակտիկան: Ավելին, հիմնական դերակատարները պետք է կամրջեն կրոնական կազմակերպությունների, մամուլի և շահագրգիռ այլ կառույցների միջև համագործակցության բացերը՝ հանրային իրազեկման, ինչպես նաև համագործակցության նոր հնարավորություններ ստեղծելու նպատակով:

Ներկայումս, հաջողված փոխգործակցություն է ձևավորվել հասարակական կազմակերպությունների կոնսորցիումի գործունեության շրջանակներում, որը համակարգում է Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոնը (ՄՉՄԿ)՝ Եվրոպական միության և Հայաստանում ՄԱԿ-ի բնակչության հիմնադրամի աջակցությամբ: Կոնսորցիումին հաջողվել է կրոնական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին ներգրավել «Տեղական մասնակցության և ոչ խտրականության» փորձի և գիտելիքի փոխանակման ցանցի աշխատանքներում, որի ավելի քան 400 անդամները տեղական գործիչներ են, որոնք ակտիվորեն մասնակցում են պտղի սեռի խտրական ընտրության դեմ պայքարին հանրապետության ողջ տարածքում: Համագործակցությունն ամրապնդվում է նաև հանրային իրազեկման և քարոզարշավների միջոցով, որոնք անդրադառնում են պտղի սեռի խտրական ընտրության, տղայի երեխայի նախապատվության, ծնելիության ցածր մակարդակի և վերարտադրողական տեխնոլոգիաների կիրառման էթիկական խնդիրներին: Այս փորձն օգտակար կարող է լինել խնդրով զբաղվող շահագրգիռ կողմերի համար՝ կրոնական կազմակերպություններին աջակցություն տրամադրելու գործում ջանքերը համախմբելու առումով, հատկապես՝ առկա գիտելիքները տարածելու և կարողությունները զարգացնելու միջոցով: Այս աշխատանքը մասնակցային, և շարունակական բնույթ պետք է ունենա՝ թե՛ բնակչության հետ ընդհանրապես, թե՛ առավել խոցելի սոցիալական խմբերի հետ:

Վստահելի և տեղայնացված փաստերի և տեղեկատվության տրամադրումը, ինչպես նաև հետազոտական և տեխնիկական աջակցությունը՝ միտված կրոնական կազմակերպությունների գիտելիքների և կարողությունների զարգացմանը, կարող է դառնալ այն օժանդակությունը, ինչը թույլ կտա կրոնական կազմակերպություններին աջակցել իրենց համայնքներին՝ խնդրի վերաբերյալ պատշաճ ուղեբաններ առաջարկելով և արդյունավետ կերպով մատուցելով ծառայություններ:

Բազմակողմ համագործակցություն

Կրոնական կազմակերպություններին՝ սոցիալական ոլորտի քաղաքականության իրականացման ընթացքում համապատասխան պրակտիկայի ձևավորման գործում աջակցություն ցուցաբերելը, մանրամասնորեն մշակված գործնական կանոնների և անմիջականորեն հովվական գործունեությամբ զբաղվող կրոնական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների համար խնդրին վերաբերող օրինակելի, առօրեական օրինակների տրամադրումը կարող է օգտակար լինել խնդրին արձագանքելու համատեքստում: Օժանդակելով կրոնական կազմակերպություններին ընտանիքին աջակցելու գործառնությունը նորարարական գործիքակազմի ներդրման և կիրառման հարցում՝ հնարավոր է դառնում մեծացնել կառավարության և ԶՀԿ-ների կողմից իրականացվող ծրագրերի արդյունավետությունը:

Այս գործիքները պետք է առաջարկեն, թե գործնականում ինչպես կարելի է արծարծել վերարտադրողական իրավունքների, ծնելիության, կանանց իրավունքների և ոչ խտրականության խնդիրների առավել բարդ հարցերը: Այս գործիքների մշակման ընթացքում պետք է ի մի բերել խնդրով գործանականում զբաղվող բոլոր դերակատարների փորձը, տեղայնացված գիտելիքն ու ժամանակակից մեթոդները: Սրանք կարող են արժեքավոր ռեսուրս լինել այն հոգևորականների և կրոնական կազմակերպությունների այլ ներկայացուցիչների համար, որոնք շահագրգռված են ավելի լավ ճանաչելու իրենց հետևորդներին և ձեռք բերելու հմտություններ՝ խնդրին ավելի արդյունավետորեն անդրադառնալու համար: Նման աջակցությունը կրոնական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին կառաջարկի մոտեցումների հարթակ, որի հիման վրա նրանք կարող են ձևավորել, կիրառել և տարածել սեփական հաջողված պրակտիկան:

Հայաստանյան կրոնական կազմակերպություններն արդեն իսկ ԶՀԿ-ների և զարգացման միջազգային գործընկերների հետ համագործակցության հաջողված փորձ ունեն, որի արդյունքում մշակվել են բնակչության և զարգացման խնդիրների արձագանքման նորարարական գործիքներ, որոնց նպատակն էր ոլորացնել սոցիալական փոփոխությունները: Մասնավորապես, ՄԱԿ-ի բնակչության հիմնադրամի հայաստանյան ներկայացուցչությունը, ՄՉՄԿ-ն, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի հայաստանյան միջեկեղեցական Կլոր սեղանի հիմնադրամը և այլ դերակատարներ արդյունավետորեն համագործակցելով կրոնական կազմակերպությունների հետ, մշակել և կիրառել են ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի ուղեցույց կրոնական կազմակերպությունների համար: Նմանատիպ գործիքները և համապատասխան կարողությունները, հատկապես Հայ Առաքելական Եկեղեցու սպասավորներին ուղղված, պետք է հիմնված լինեն այն առաջարկների վրա, որոնք վերաբերում են վերջին տարիներին հաճախակի և ակտիվորեն քննարկվող քաղաքականության և պրակտիկայի ձևավորման և փոփոխության խնդիրներին: Նման խնդիրների շրջանակը ներառում է ամուսնությունն ու Սուրբ Պսակը, ամուսնալուծությունը, վերարտադրողական որոշումներն ու ծնելիությունը, բրիտանական էթիկան և վերարտադրողական տեխնոլոգիաների կիրառումը, ընտանիքը, այդ թվում՝ ազգակցական կապերը, դերերը, վերարտադրողական իրավունքները, մոր, հոր և երեխաների իրավունքները, ընտանեկան բռնությունը, պատիվն ու պատասխանատվությունը, տնտեսական խնդիրները, ծնողներն ու երեխաները, աղջիկ և տղա երեխաների հավասար արժևորումը:

Ժամանակակից գիտելիք, հմտություններ և տեղայնացված գործիքներ

Պատղի սեռի խտրական ընտրությունը կանխելուն ուղղված հոգևոր արձագանքները կարող են նշանակալի ազդեցություն ունենալ որոշակի կրոնական համայնքներում: Չափազանց կարևոր է պտղի սեռի խտրական ընտրության վերաբերյալ միջերի և փաստերի ներկայացումը, ինչպես նաև խնդրի շուրջ աստվածաբանական մտորումները: Հոգևորականների համար նախատեսված գործիքակազմը պիտի պատասխանի այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են.

ինչո՞ւ է հասարակությունում և ընտանիքներում առկա պտղի սեռի խտրական ընտրության խնդիրը.

ի՞նչ հետևանքներ կարող է ունենալ պտղի սեռի խտրական ընտրությունը հասարակությունում, համայնքներում և ընտանիքներում.

որո՞նք են պտղի սեռի խտրական ընտրության պատճառները.

ովքե՞ր են պտղի սեռի խտրական ընտրություն կատարում.

ե՞րբ է տեղի ունենում պտղի սեռի խտրական ընտրություն.

համայնքի ո՞ր ընտանիքներում են հակված ընտրել պտղի սեռը.

ի՞նչ է պտղի սեռի խտրական ընտրությունն իրավական հարթությունում.

ինչո՞ւ պետք է կրոնական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները ներգրավվեն պտղի սեռի խտրական ընտրության դեմ պայքարում.

ինչպե՞ս շարունակել խնդրի կանխման աշխատանքները աշխարհիկ և կրոնական տեսանկյուններից.

ի՞նչ կարելի է անել ինչպիսի՞ պայմաններ պետք է ապահովել, որպեսզի ընտանիքներում և համայնքներում պտղի սեռի խտրական ընտրությունը կանխելուն միտված աշխատանքներն իրականացվեն արդյունավետորեն:

Անհրաժեշտ է, որպեսզի նման գործիքների մշակման հիմքում ընկած լինեն համապատասխան սոցիալական տեսություններ, քրիստոնեական վարդապետությունն ընդհանրապես, և Հայ Առաքելական Եկեղեցու վարդապետությունը մասնավորապես: Այս առումով, հատկապես կարևոր է առանձնացնել երկու աստվածաբանական և կրոնական խնդիր՝ աղջիկ երեխայի և կնոջ արժևորումը և ոչ խտրականությունը քրիստոնեական դավանանքի տեսանկյունից: Անհրաժեշտ է նաև քննարկել ամուսնության և հարակից մի շարք այլ հասկացությունների բնույթը, ներառյալ ծնողների ընտրության, տղայի նախապատվության և ծնելիության հարցերը, որոնք ուղղակիորեն առնչվում են առանց բժշկական ցուցման պտղի սեռի ընտրության հետ: Կան նաև բազմաթիվ այլ հարցեր, որոնց անհրաժեշտ է անդրադառնալ, այդ թվում՝ հավատքի կորուստը, մարդու արարումն Աստծո կերպարով, Աստծո ուժը՝ փոխելու մարդու վարքը և պտղի սեռի ընտրության և սոցիալական արդարության միջև կապը:

Անհրաժեշտ է հոգևորականներին աջակցել ձևավորելով այնպիսի կարողություններ, ինչը նրանց հնարավորություն կընձեռի համայնքում և եկեղեցական ծխում բացահայտել պտղի սեռի խտրական ընտրության վաղ նշանները: Հոգևորականներին անհրաժեշտ են գործիքներ, որոնք կօգնեն արձագանքել մի շարք կարևոր խնդիրների, օրինակ՝ ի՞նչ անել, երբ մեկը ահագանգում է, թե հանդիպել է պտղի սեռի խտրական ընտրության դեպքի. ինչպե՞ս անհատական խորհրդատվություն իրականացնել, այդ թվում՝ նախաամուսնական և ճգնաժամային խորհրդատվությունը. ի՞նչ մեխանիզմներ կիրառել պտղի սեռի խտրական ընտրությունը արդյունավետորեն կանխելու համար և ինչպե՞ս համոզել մարդկանց:

Այս առումով անհրաժեշտ է գործել երկու մակարդակում՝ ազգային և համայնքային: Համագործակցությունը և տարբեր ցանցերին անդամակցումը, հատկապես «Տեղական մասնակցության և ոչ խտրականության» փորձի և գիտելիքի փոխանակման ցանցի հետ համագործակցության ամրապնդումը, Էսկան նշանակություն ունի կրոնական կազմակերպությունների համար: Կարևորագույն խնդիր է նաև հոգևորականներին աջակցությունը՝ խնդիրը բարձրաձայնելու և դրան արձագանքելու, ինչպես նաև իրավական սկզբունքների հետ համադրելու, անհրաժեշտության դեպքում ծխական համայնքի անդամներին համապատասխան ծառայություններին հղելու և ընտանիքներին, կանանց և տղամարդկանց համապատասխան ռեսուրսների վերաբերյալ իրազեկելու գործում:

Ընդհանուր առմամբ, անհրաժեշտ է հոգևորականներին տրամադրել այնպիսի գործիքակազմ, որը հնարավորություն կընձեռի նրանց ցույց տալ, որ պտղի սեռի խտրական ընտրությունը և աղջիկ երեխայի հանդեպ խտրականությունն անընդունելի են: Կրոնական կազմակերպություններին անհրաժեշտ է աջակցել, որպեսզի նրանք կարողանան իրենց հետևորդներին պարզորոշ և մատչելի կերպով բացատրել Եկեղեցու և հոգևորականության դիրքորոշումն այս խնդրի շուրջ: Կարևոր է հոգևորականներին օժանդակել իրենց ծխական համայնքներում սեռի ընտրության և խտրականության խնդիրների շուրջ քարոզելու, ինչպես նաև մեծահասակների, դեռահասների և երեխաների համար համապատասխան կրթական ծրագրեր մշակելու հարցում: Կառավարությունը, ԶԿԿ-ները և զարգացման միջազգային համայնքը պետք է աջակցեն հոգևորականներին, որպեսզի վերջիններս բացա-

հայտեն, թե իրենց ծխական համայնքներն ինչպես կարող են աջակցել պտղի սեռի խտրական ընտրությունը կանխելու ազգային և համայնքային ծրագրերի, ինչպես նաև ընդհանրապես խտրականության կանխմանը միտված ծրագրերի իրականացմանը: Վերջապես, անհրաժեշտ է հոգևորականներին ծանոթացնել սեռի ընտրության առկա պրակտիկային առնչվող իրավական դաշտին:

Համառոտագիրը մշակվել է «Պտղի սեռի խտրական ընտրության դեմ պայքար» ծրագրի շրջանակներում 2016թ-ի մարտի 21-ին կայացած «Հոգևոր ծառայության գործնական փորձն ու գործիքները. հնարավորություններ և մարտահրավերներ» թեմայով համատեղ քննարկման մասնակիցների կողմից արտահայտված կարծիքների հիման վրա: Քննարկմանը մասնակցում էին անկախ վերլուծաբաններ, պետական պաշտոնյաներ, միջազգային կառույցների ներկայացուցիչներ: Ծրագիրը ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության կողմից:

